

право громадян на участь в управлінні державними справами найбільш плідно повинно здійснюватись на місцевому рівні; ефективно і близьке до громадян управління можуть забезпечити органи місцевого самоврядування, які наділені реальними функціями і т. ін.

Література:

1. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти : [монографія] / В. М. Бабаєв. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 306 с.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / [Уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – Київ : НАДУ, 2010. – 820 с.
3. Корженко В. В. Категорії «державний механізм управління» та «механізм державного управління» : порівняльний аналіз / В. В. Корженко, Т. М. Лозинська // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. – № 2. – С. 16–24.
4. Корженко В. В. Парадигмально-ціннісні орієнтири суспільного поступу та публічне управління / В. В. Корженко // Державне будівництво : електронне видання. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/2/03.pdf>.
5. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування : [навч. посіб.] / М. Пітцик, В. Кравченко, Е. С. Меньйо та ін. – Київ, 2000. – 136 с.

Кудрявцев А. Ю., канд. політ. наук, доц.,
Бегучова В. І., студентка,
ф-т інженерних мереж та екології міст,
*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

ЛЕГІТИМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТ

Потенціал ЕУ як механізму легітимації політичної влади безпосередньо корелюється з ситуаційними епізодами його імплементації та контекстами політичного середовища. Реальна можливість політичних змін під впливом новітніх ІКТ може бути спрогнозована лише за умови адекватної оцінки наявного політичного середовища. Ефективність механізмів ЕУ пов'язується з концепцією «Нового державного менеджменту». Феномен нового державного менеджменту виник на тлі більш масштабного руху, спрямованого на докорінні трансформації інституціональних політичних практик ще в кінці 1970-х років в економічно розвинених країнах. Загальноприйнятою є думка, що цей рух є одним із найбільш серйозних змін у філософії та парадигмі державного управління, що відбулися за останнє сторіччя [1].

Авторами концепції «перебудови уряду» є К Лайн, Девід Осборн і Тед Геблер. Вчені наголошують на принципово новому підході до

державного управління. Принциповими позиціями теорії є наступні положення:

1. трансформація сприйняття держави від механізму примусу до колективного способу вирішення суспільних питань;

2. ефективність держави визначається її відповідністю принципам інформаційного суспільства та економіки знань;

3. бюрократія в усіх її проявах та трактуваннях є безкінечно застарілою;

4. проблемами бюрократичного управління є не стільки люди, скільки сама система;

5. традиційна демократія не зможе вирішити сьогоденні проблеми держави шляхом перерозподілу коштів. Ефективність рішень залежить від «переформатування» уряду;

6. невід'ємною є орієнтація на принцип забезпечення рівності можливостей для всіх громадян [2]. Легітимація політичної влади, в цьому контексті, може розглядатися в тому числі і як послідовне досягнення означених пріоритетів.

Основною ідеєю використання легітимуючого потенціалу ЕУ є твердження, що основне значення треба надавати не уряду, а таким змінам стимулів у державному секторі, які зробили б процес державного управління більш підприємницьким і, відповідно, більш ефективним [3]. Основні принципи концепції «перебудови уряду» можна викласти таким чином:

1. необхідність конкуренції між структурами, які претендують на надання послуг для уряду;

2. наділення місцевих громад великими повноваженнями;

3. орієнтація на кінцевий результат – вимірювання результатів діяльності і концентрація на них є одним із шляхів удосконалення роботи державного апарату;

4. орієнтація на місію замість простого слідування правилам має ряд переваг, зокрема підвищує інноваційність і гнучкість оргструктури;

5. модель «сервісної держави» – представлення громадян як клієнтів підвищує відповідальність і деполітизує розподіл коштів між організаціями держсектора, стимулює інновації та диференціацію послуг, призводить до меншого марнотратства в поточній діяльності держсектора;

6. попередження проблем замість їх вирішення – довгострокове планування, попередження і профілактика проблем обходяться дешевше, ніж робота в «пожежному режимі»;

7. переорієнтування держструктур на залучення грошей, а не їх витрачання;

8. децентралізація діяльності уряду – наділення більшими повноваженнями службовців і створення проектних команд;

9. опора на ринкові механізми у діяльності державних структур;

10. держава повинна виступати в якості каталізатора змін у комерційному і неурядовому (третьому) секторі в інтересах вирішення суспільних проблем [4].

Система ЕУ передбачає повсякчасну перевірку будь-яких інновацій за критеріями раціональності та суспільної вигідності. Державні механізми багатьох країн переживають далеко не найкращі часи, а їх реформа – це безкінечна тема для обговорення в одних країнах або безперервний слабко координований процес – в інших. Проблеми, що лежать в основі необхідності реформування держави задля забезпечення е-готовності, сконцентровані навколо постійного зростання сукупної зайнятості й витрат на заробітну плату в державному секторі, що багаторазово збільшує навантаження на бюджети різних рівнів, у той час як слабка мотивація праці держслужбовців і брак кваліфікованого персоналу призводять до зниження ефективності функціонування державного апарату. За останні десятиліття великою проблемою став розвиток протекціонізму та корупції, що призводить до вкрай низького рівня суспільної довіри до чиновників і державного апарату в цілому [5]. Означене вище призводить до неефективності державного апарату, його нездатності бути гнучким, оперативно реагувати на динамічні потреби навколишнього середовища.

Теоретичні засади та практичне впровадження нового державного менеджменту існує в різних країнах і передбачає певний набір компонентів, які з різною повнотою реалізуються в окремих країнах в ході реформування державного управління [6]. В цілому адаптовані до ЕУ принципи нового державного менеджменту можна викласти наступним чином:

- використання в державних установах типу менеджменту, притаманного приватним фірмам, перехід від бюрократичного стилю керівництва до більшої гнучкості та застосування нових, у тому числі електронних технологій;

- введення в державний сектор конкуренції, розуміння змагальності як ключового фактору зниження витрат надання послуг та підвищення їх якості;

- активне використання тендерних процедур та підвищення ефективності за рахунок використання контрактних відносин як усередині державного сектора, так і з приватними організаціями;

- децентралізація державних відомств, створення на їх базі підрозділів, в яких розділені інтереси виробництва послуг та їх надання громадянам і організаціям;

- практичний і професійний менеджмент, що включає підзвітність і вибірковий контроль з боку державних відомств;

- чіткі стандарти цілей, результатів та показників ефективності функціонування підрозділів, чітке визначення індикаторів успішності виконання цілей і завдань;

- оцінка результатів, а не процесу їх отримання;

- зв'язок просування кар'єрними сходами, розподілу ресурсів і винагород з рівнем демонстрованих результатів щодо досягнення цілей і підвищення ефективності;

- перехід до забезпечення індивідуалізованих послуг громадянам та бізнесу;

- підвищення дисципліни, поліпшення управління людськими ресурсами і скорочення витрат [7].

Успішність принципів нового державного менеджменту корелюється з ростом недовіри урядам і поширенню в суспільній свідомості негативного сприйняття влади. Відповідно, логічним є те, що політична влада, прагнучи уникнути звинувачень у неефективному керівництві, які можуть негативно позначитися на перспективах подовження каденції, зацікавлена у будь-який спосіб делегувати відповідальність на середні та нижні ланки урядової ієрархії.

Розглядаючи механізми впровадження принципів корпоративного управління в діяльність з реформування державної влади, необхідно враховувати значну специфічність адміністративних процесів. Державне управління реалізується завдяки імплементації в діяльність державних організацій спеціальних адміністративних регламентів [8]. Ефективність ЕУ як новітньої системи відображається в трьох різних сферах – політичній, правовій та соціально-економічній. Кожна з цих сфер має свої традиції, цінності і специфіку організації роботи. Державне адміністрування є формою здійснення цих трьох сфер діяльності держави і як операційна діяльність включає в себе ресурсне планування, управління персоналом, управління проектами, програмами та процесами, організаційний дизайн, що також має бути враховано при оцінці легітимуючих можливостей системи ЕУ. Сервісна орієнтованість державного апарату є однією з ключових засад концепції нового державного адміністрування і саме тут проявляється уся потужність новітніх ІКТ, здатних перетворити державу на авторитетного партнера для суспільства.

Загальний напрямок адміністративних реформ, в рамках яких і відбувається впровадження системи ЕУ позначається сьогодні у англomовній літературі досить неоднозначним терміном «Governance», яке складно однозначно перекласти. Фактично перехід від концепції нового державного менеджменту до опису управлінської політики в категоріях «Governance» означає зміну організаційних та методологічних основ теорії й практики адміністративних реформ. Ця концепція об'єднує механізми, процеси та інститути, через які громадяни і групи виражають свої інтереси, реалізують свої законні права, виконують обов'язки і балансують між відмінностями. Загальний зміст концепції «Governance» полягає в тому, що державне управління стає менш жорстким, деталізованим і регламентованим; воно базується, скоріше, на горизонтальних, ніж на вертикальних зв'язках між державними органами, асоціаціями громадянського суспільства та бізнесом.

У контексті вищезначеного, активно використовується поняття «якісного управління», яке описується за методологією, розробленою профільними підрозділами ООН. Ця концепція ґрунтується на загальновизнаних принципах громадянського суспільства, адаптованих до контекстів інформаційного суспільства, які потребують Співпраці та спільної роботи громадян і влади, необхідності й безумовності визнання верховенства права, прозорості влади та її рішень, динамічності, здатності швидко реагувати та адаптуватися. В рамках концепції гарного управління система ЕУ виступає адаптивним механізмом забезпечення рівності суб'єктів політичної взаємодії, гарантом ефективності та результативності політичних рішень, що приймаються, яка при цьому забезпечує можливості суспільного контролю та підзвітності [9].

Варто також наголосити на тому, що в умовах формування нової мережевої моделі публічного управління та становлення системи ЕУ відбувається переміщення і в концептуальних принципах, і парадигмах використання ІКТ у державному адмініструванні [10]. Якщо в центрі концепції електронного уряду лежать поняття відкритості урядової інформації та надання публічних онлайн-послуг, то нове розуміння включає в себе такі концепти, як співпраця, участь, координація. Фактично мова йде про електронну демократію, яка дозволяє розширювати форми і сфери впливу громадян на процес прийняття та реалізації політичних рішень. [10, с. 20–49].

Важливо враховувати, що просте перенесення принципів управління, відпрацьованих у комерційному секторі, в область державного адміністрування не приносить швидких результатів та не дає підвищення ефективності функціонування державного апарату. На відміну від операційного управління в бізнесі, державне адміністрування має враховувати особливості змістовних сфер діяльності держави, що значною мірою визначається специфікою процедурних аспектів діяльності державних структур, а також вбудованих в них механізмів державного управління.

Означені механізми отримали назву адміністративних регламентів [11]. В основі оцінки потенційних можливостей ЕУ підвищувати рівень довіри населення до інститутів політичної влади знаходиться цілий ряд факторів, які стосуються різних сторін життя суспільства, відповідно, завдання створення комплексної системи індикаторів вимірювання ступеня розвитку ІКТ у різних країнах світу та методології її практичного застосування були поставлені ще наприкінці минулого століття. До цього часу вже був істотний практичний досвід і методичний потенціал вимірювання окремих факторів, що впливають на розвиток інформаційного суспільства – охоплення населення і бізнесу засобами зв'язку, великою та малою побутовою технікою на душу населення, динаміки зростання Інтернет-аудиторії тощо.

Базовими на сьогодні для оцінки перспективності легітимації політичної влади за допомогою системи ЕУ є два підходи, що ілюструють міжнародний досвід – індекс готовності країн світу до використання

електронного уряду, що формується ООН, а також системи індикаторів для вимірювання рівня розвитку електронного уряду, які використовуються серед країн ЄС [12, с. 13–30].

ООН на сьогодні є однією з авторитетних установ, які проводять дослідження світового масштабу з питань розвитку інформаційного суспільства, трансформації політичних інститутів, механізмів реалізації політичної влади в світі. Оцінка рівня готовності країн світу до використання електронного уряду здійснюється в рамках діяльності Департаменту економічного та соціального розвитку. ООН щорічно публікує звіти, що представляють потенціал і можливості розвитку цих соціальних технологій в 191 країні світу. Загалом звіт базується на двох групах індексів: готовності до ЕУ, а також реальних показників електронної участі. Потенційно сприятливими факторами підвищення рівня легітимності політичної влади є здатність державного сектора до розгортання інфраструктури ІКТ, що дозволяє поліпшити якість послуг населенню і бізнесу, тобто готовність країни до створення електронного уряду [13], а також наявність реальних дій з боку уряду, спрямованих на забезпечення інформацією та знаннями для підвищення обізнаності населення щодо кількості та якості політичних процесів.

Індекс готовності електронного уряду відображає характеристики доступу до електронного уряду, головним чином технологічну інфраструктуру та освітній рівень, щоб уявити, як країна використовує можливості ІКТ для національного, економічного, соціального та культурного розвитку, і як це потенційно впливає на легітимність наявної політичної влади. Індекс дозволяє порівнювати стан і аналізувати тенденції, що існують в межах країн і регіонів, а також між ними. Варто наголосити, що представлені дані є особливо цінними для керівників урядів, фахівців, а також для представників громадянського суспільства та приватного сектора, оскільки дозволяють проводити глибокий аналіз стану і позицій країни в світовому співтоваристві в галузі використання громадянами електронного уряду.

Індекс готовності до електронного уряду складається із складових: розвитку урядових веб-сайтів, телекомунікаційної інфраструктури й людського капіталу. Індекс електронної участі оцінює, наскільки корисними є онлайн-послуги і як часто вони надаються громадянам. Його складові: електронне інформування громадян урядом зі свого веб-сайту щодо програм, бюджетів, законів і всього, що має ключове значення для суспільства, електронні консультації, причому відвідувачі урядового веб-сайту повинні мати можливість вибору теми або напряму суспільної політики для онлайн обговорення [14].

Реальна оцінка легітимності політичної влади після впровадження системи ЕУ проводиться шляхом перехресного порівняння представлених вище показників. Разом з тим, методологія яку використовує Європейське співтовариство є дещо відмінною [15]. Це пов'язано з певними культурними

та політичними особливостями регіону. Передумовою до розробки даної методики стала серія проектів в рамках програми «Електронна Європа», основною метою яких було забезпечення гарантованого електронного доступу до базових державних послуг в країнах-учасниках проектів [16]. Методика була створена для того, щоб позначити принципи регулювання, необхідні для успішної реалізації електронних урядових послуг та – як наслідок – підвищення рівня довіри населення до політичних інститутів.

Список індикаторів, визначених Єврокомісією, був схвалений Радою міністрів внутрішнього ринку в листопаді 2000 р. У цьому списку наявні три показники, що мають відношення до електронного уряду:

- частка базових послуг, доступних в онлайн-режимі;
- використання населенням урядових онлайн-послуг для отримання інформації або заповнення електронних форм;
- частка державних закупівель, яка може здійснюватися в онлайн-режимі.

У результаті, був сформований список двох десятків базових державних послуг, реалізація яких відстежується на рівні ЄС як ступінь прогресу окремих країн у сфері створення електронного уряду, що потенційно впливають на сприйняття громадянами політичної влади [16]. Новий індикатор (кількість державних послуг, повністю доступних в онлайн) вимірюється на базі дворівневої структури:

- Рівень 1 – немає повної доступності в онлайн-режимі;
- Рівень 2 – повна доступність в онлайн-режимі [17].

Сучасний підхід до реалізації систем електронного уряду передбачає, що, з точки зору користувача (громадянина або організації), держава є суб'єктом надання послуг або продуктів. При цьому споживачі державних послуг звертаються за ними відповідно до наявних у поточний момент потреб, тобто, у ситуаціях, в яких виникає необхідність в участі державних органів. Створення єдиної мережі доступу до державних послуг та інформації означає, що система організована відповідно до потреб громадянина або організації, замість того, щоб пояснювати їм, які повноваження мають державні відомства, і хто за що відповідає.

Принципи концепції «Governance» і методів «якісного управління» в Україні тільки починають усвідомлюватися і, хоча є перші ознаки їх використання в деяких програмних документах, наприклад, в останні кілька років звучить тема використання системи приватно-державного партнерства та взаємодії з третім сектором для підвищення ефективності державного управління, на жаль, можна констатувати, що нами у певних аспектах досить формально пройдено перший етап впровадження технологій інформаційного суспільства в сферу функціонування владних структур і побудови електронного уряду. Поки ще немає підстав стверджувати, що наявність профільної інформації в мережі Інтернеті може мати істотний вплив на функціонування владних структур, і, що за допомогою цих технологій можна забезпечити ефективну взаємодію влади, населення та бізнесу.

Могутність технологій ЕУ у підвищенні рівня легітимності політичної влади значною мірою залежить від готовності використання інтерактивних сервісів населенням і бізнесом, можливостей доступу до Інтернету й безпосередньо пов'язане з рівнем добробуту громадян і соціально-економічним розвитком територій. Важливим компонентом проектної та аналітичної діяльності в цьому напрямку є необхідність здійснення досліджень затребуваності електронних урядових послуг і сервісів електронного уряду з боку громадян і виявлення основних цільових груп, які в даний час максимально готові до сприйняття таких послуг.

Вищеозначене дає нам можливість зробити висновок, що концепції ЕУ, які задають загальносвітовий характер розвитку цього явища, тією чи іншою мірою фокусують акцент на невід'ємності громадянського суспільства, як першооснови успішності означених перетворень. Разом з тим, у багатьох національних концепціях, в тому числі і в Україні, недостатньо уваги приділяється саме громадській складовій означених перетворень.

Вбачається, що сучасній українській державі досить вигідно формувати у суспільній свідомості виключно юридичне сприйняття поняття громадянин (через очевидну його пасивність). Це пов'язано з тим, що філософські та політологічні визначення цього терміну (та їх укорінення у суспільній свідомості) певним чином несуть потенційну загрозу делегітимації політичного режиму. Парадоксальність ситуації виявляється у тому, що сучасна українська держава не зацікавлена у розбудові системи ЕУ через те, що має власні важелі досягнення прийнятного рівня легітимності, на більш вигідних для себе умовах. Та чи є це виключно проблемою національного українського менталітету? Процес побудови національного електронного уряду розвивається в різних державах по-різному, проте можна виділити групи держав, для яких процес побудови електронного уряду протікає схожим чином через наявність загальних принципів у соціальному, політичному й економічному розвитку. Відповідно, потенційні можливості легітимації політичної влади за допомогою ЕУ є також схожими. Відмінності всередині групи не носять принципового характеру з точки зору побудови електронного уряду.

Вирішальне значення для якісної розбудови системи ЕУ та, відповідно, і для підвищення рівня довіри громадян до інститутів політичної влади, має державна стратегія розвитку електронного уряду, що має враховувати комплекс взаємопов'язаних заходів у галузевих сферах діяльності держави, із зазначенням термінів, бюджетів, очікуваного результату [18]. З іншого боку, слабкість нормативної системи, яка регламентує поширення ІКТ у сфері політики, являє також велику загрозу легітимності наявної політичної влади. Легітимація влади не в останню чергу залежить від нормативної бази, що регулює використання ІКТ в державному секторі. Принципи, за якими організовується система, не лише визначають швидкість та якість цього процесу, але й впливають на іміджеві показники політичних інституцій, залучених до процесу вироблення та прийняття відповідних рішень.

За відсутності належної якості прийнятих рішень, електронний уряд лише відобразить характерні риси та особливості національної специфіки держави і не може розглядатися як технологічний феномен. Аналіз процесів державної інформатизації дозволяє стверджувати, що останні лише підкреслюють систему ціннісних і соціально-культурних особливостей певної держави. Для обґрунтування цієї гіпотези логічно скористатися розробками політичної науки, концепціями державного управління, даними з історії розвитку ЕУ в світі.

Для класифікації наявних способів легітимації політичної влади за допомогою ЕУ доцільно розглядати чотири моделі розвитку національного електронного уряду. Держава електронних послуг існує для громадян-клієнтів, тобто, це система, при якій наявні контрактні відносини між державою та громадянином. Громадянин сприймається державою як клієнт, який, як суб'єкт політичного процесу, має право вимагати від держави підвищення ефективності її діяльності. Електронний уряд служить інструментом для втілення в життя адміністративних реформ, спрямованих на більшу структурність діяльності держави.

Для реалізації повного спектру електронних державних послуг державні організації об'єднуються у спільні проектні одиниці. Мають місце процеси інформаційної інтеграції між рівнями органів державної влади. Поряд із цим, спостерігається намагання такого політичного інституту стати ефективним та підвищити рівень власної легітимності, в першу чергу, в очах громадянського суспільства. Державні структури витрачають багато зусиль на полегшення роботи державних службовців, на створення комфортних умов свого функціонування. Сама ідея витрачання часу та коштів на безкінечні оптимізації має дуже негативний вплив на рівень довіри громадян до таких політичних інститутів. Пріоритет реалізації електронного уряду для керівництва держави, у більшості випадків, порівняно високий. Повсякчасно розробляються нові стратегії розвитку ЕУ, які змінюють терміни, бюджети й певний набір заходів і проектів із впровадження систем ЕУ у сферу політичного управління.

Іншим механізмом легітимації політичної влади є ставлення до системи ЕУ як до інструментальної складової електронної демократії. Поставлені завдання змушують владу пропонувати суспільству нову парадигму взаємодії з владою, при якій втілюються не тільки демократичні цінності, але й ідеї «Governance», такі як управління на основі політичних мереж із помітним зменшенням ролі центральних органів влади, децентралізацією владної структури.

Таким чином, декларується децентралізована модель державного управління, при якій високий ступінь фінансової та управлінської автономності мають місцеві органи влади, а в основі діяльності держави поставлені громадянські спільноти, які на основі демократичних принципів визначають вектор розвитку муніципалітетів. Державний центр приймає на себе роль координатора політичних процесів на місцевому рівні влади, при

цьому, не відмовляючись від функцій щодо вироблення єдиного стратегічного бачення розвитку держави.

Такий підхід у західній науковій літературі отримав назву E-governance, і розглядається як окрема галузь досліджень, що у певним чином сформованому соціально-політичному контексті дозволяє використовувати інформаційні технології та Інтернет для організації деконцентрації владних повноважень, організації демократичного процесу вираження громадянської позиції за певних умов [10]. Необхідно також відзначити, що сформований віртуальний інформаційний простір, в якому відбувається діалог між органами влади та громадянським суспільством, вимагає високого ступеня організації, управлінських зусиль з боку влади для того, щоб використовувати віртуальне середовище як інструмент для реалізації електронного демократичного правління (e-governance), підвищуючи тим самим легітимність наявної політичної влади. З точки зору створення впорядкованого віртуального середовища, крім забезпечення загального доступу громадян до мережі Інтернет, необхідно виробити перелік питань які підлягають обговоренню.

Досить гострим та дискусійним є питання про ступінь участі громадян при виробленні порядку для публічної взаємодії суспільства з владою [18]. Комплекс заходів з боку держави має бути ухвалений і для перетворення громадян з пасивних відвідувачів віртуального простору в його активних учасників, які формують та змінюють віртуальне середовище. Якщо припустити крайній прояв процесу віртуальної демократизації, то можна уявити собі постійно мінливий у зв'язку з модифікацією соціально-політичного порядку, «віртуальний вигляд» держави, що безумовно негативно позначатиметься на легітимуючому потенціалі останньої. Незалежно від бажаного ступеню віртуальної демократії, для якого-небудь її втілення, органам влади необхідно підвищувати рівень довіри громадян. Іншими словами, максимально відповідати взятим на себе політичним зобов'язанням у інформаційному середовищі: необхідність своєчасного поширення всієї актуальної інформації про наміри та діяльність, вибори і політичну боротьбу, пошук роботи й нові економічні проекти, соціальні допомоги та врахування думки громадян у прийнятті державних рішень.

Врахування думки громадянина, надання йому можливості висловлювань «всіма можливими способами» – виступає одним із важливих кроків підвищення рівня легітимності політичної влади як центру, так і на місцях. У даному випадку йдеться про всілякі засоби доступу громадян до віртуального інформаційного середовища (цифрове телебачення, мобільний зв'язок, телефонний, супутниковий зв'язок, Інтернет). З іншого боку, інформаційні технології можуть допомогти державі в реалізації якісної дискусії з громадянами у віртуальному просторі. Під «якісними» необхідно розуміти дискусії, результати яких можуть бути реалізовані в якості нових проектів з партнерською участю всіх зацікавлених сторін, або результати, що

знижують соціальну напруженість та дозволяють прийти сторонам до консенсусу.

Електронні форуми, чати з якісним рівнем управління, системи підтримки аргументації, системи моделювання наслідків прийнятих рішень є допоміжними технологічними рішеннями для держави при організації спілкування з громадянами та відпрацюванні технік зворотнього зв'язку [19]. Саме з огляду на перспективність легітимуючої ролі, питання створення державної архітектури електронного уряду, розробка стандартів для функціонування державних інформаційних систем, усунення проблем цифрової нерівності, реалізація електронних державних послуг – посідають важливе місце в поточній діяльності держави. Тільки технологічна влада, яка використовує віртуальний простір як інструмент для своєї діяльності, має передумови для розвитку системи ЕУ.

Одним із пасивних та загалом не надто ефективних варіантів легітимації політичної влади за допомогою новітніх ІКТ є позиціонування електронної держави як політичного інституту для громадян-користувачів електронних послуг. Дана модель притаманна країнам, в яких демократичні цінності або не присутні, або не здійснюють вирішальний вплив на взаємодію громадянського суспільства і держави. Зважаючи на те, що процес розбудови системи ЕУ у таких країнах проходить скоріше «зверху-вниз», ініціативи в сфері електронного уряду можливі виключно від держави. Для такої моделі легітимації характерними перевагами в реалізації електронного уряду є можливість меншого числа погоджень у прийнятті політичних рішень, що визначають фінансування й спосіб реалізації проектів електронного уряду. Прогрес в інформатизації досягається за рахунок переконаності керівництва у важливості ІКТ для конкурентного розвитку держави в глобальному контексті. Найбільш ілюстративним прикладом вищеописаної ситуації є вже неодноразово згаданий Сінгапур. Більш специфічним прикладом є Китай, де існує поняття політичної цензури віртуального інформаційного простору [20].

З точки зору реалізації електронного уряду, схожа ситуація спостерігається в Японії та Південній Кореї, хоча політичних свобод у громадян цих країн помітно більше. Загальною основою для даної групи країн став розвиток ІКТ як нової економічної галузі, що дозволила поліпшити економічний добробут держави, створити велику кількість нових робочих місць, створити інноваційну інфраструктуру для розвитку національного ІТ-бізнесу, підвищити рівень професійних навичок для зайнятих у нових галузях. У суспільстві існує згода зі зробленою керівництвом ставкою на розвиток ІКТ.

Таким чином, держава є ініціатором проектів електронного уряду, створюючи, в тому числі й для своїх потреб, національну ІТ-галузь для реалізації власної стратегії. Вид підходу до реалізації електронного уряду визначається сформованими управлінськими традиціями, прогресом в

організації міжвідомчої взаємодії при реалізації електронних послуг, що, відповідно, робить легітимуючий потенціал ЕУ майже непомітним.

Для переважної більшості малорозвинених країн критичним фактором є економічна бідність, а також нездатність до реформування органів державної влади до стану, коли використання електронного уряду стало б ефективним механізмом легітимації [21]. Але, перш, ніж вирішувати настільки комплексні проблеми, необхідно подолати явище цифрової нерівності та створити технологічну інфраструктуру, без якої проблема модернізації державної діяльності на основі ІКТ є передчасною. Свої шляхи легітимації політичної влади на основі новітніх технологій шукають і суспільства з початковою стадією розвитку електронних послуг. До даної групи можна віднести слабо розвинені в економічному плані держави, а також держави, політичне керівництво яких вважає завдання розвитку інформаційного суспільства неперіоритетним. Відсутність стабільного фінансування інформаційних проєктів з боку держави, неможливість залучення приватних інвесторів в силу несприятливого економічного становища країни не дозволяють говорити про прогрес у створенні електронного уряду.

Окремо можна виділити проблему незавершених або нерозпочатих адміністративних реформ. У цьому випадку спроба використовувати ІКТ в ході реформ, як правило, приречена [22]. Ще однією, вже технологічною проблемою, є відсутність ІКТ-інфраструктури та доступу широких верств населення до Інтернету. Потенційний успіх у розвитку електронного державного управління для такого роду суспільств полягає у створенні сприятливих економічних та юридичних умов для розвитку національної ІТ-галузі, у формуванні у керівництва країни поглядів про пріоритетний розвиток ІКТ, співпрацю з міжнародними організаціями та країнами-лідерами в галузі створення електронного уряду з тим, щоб адаптувати вже існуючі розробки і стандарти якості електронних державних послуг [22]. Іншими словами, правомірно використовувати трансферт досвіду між державами, які реалізують схожі моделі електронного управління і мають приблизно схожі моделі легітимації політичної влади.

Варто наголосити на тому, що трансферу досвіду в області практичного застосування ІКТ в державному секторі повинен передувати ретельний аналіз соціально-культурних, ціннісних параметрів, що визначають розвиток тієї чи іншої держави. Неможливість врахувати в технократичному підході ефект від вироблених змін на усталену систему соціальних зв'язків і культурних цінностей, призводить до конфлікту та відторгнення технологічних рішень соціально-економічних проблем, а також викликає довгострокову недовіру й розчарування у представників державних структур, які використовували даний підхід. Тому дуже важливо оцінити готовність держави, галузі, регіону, муніципалітету до можливих якісних перетворень, пов'язаних із заміною паперового документообігу на електронний, появою доступу до інтегрованих інформаційних ресурсів, змінам в інструментарії для виконання

повсякденних трудових обов'язків у державних службовців, відповідністю нових форм електронної взаємодії з органами влади реальним потребам держави.

Можливий варіант, при якому вдало завершився державний ІТ-проект зі значним бюджетом, а потім виявилось, що він є незатребуваним цільовою соціальною групою, на яку був розрахований. Перш, ніж приступати до реалізації масштабних технологічних систем і рішень, відповідальним за державну інформатизацію керівникам необхідно вивчити та врахувати реальні потреби соціуму. Бажано, щоб електронна взаємодія з державою мала для громадян економічне обґрунтування і, водночас, не руйнувала усталену в суспільстві систему цінностей, звичаїв і традицій.

Отже, незважаючи на досить велику кількість різноманітних практик впровадження системи ЕУ у сферу політичного управління, більшість з них певним чином торкаються питань ролі новітніх перетворень у підвищенні довіри громадян до політичної влади. Розвинені країни, які мають певний кредит довіри з боку громадян, можуть дозволити собі експериментувати з нестандартними формами організації політичної влади в електронному вигляді (електронне громадянство в Естонії). Метою таких дій, не в останню чергу, є і зміцнення довіри населення до політичної влади, впевненості у правильності обраного політичного курсу та адекватності політичних рішень потребам сучасності. В той же час, країни що розвиваються, на фоні значної кількості суспільних проблем цього кредиту довіри не мають, тому експерименти з нестандартними способами володарювання несуть у собі для них потенційну загрозу делегітимації або краху політичного режиму. Уряди цих країн рано чи пізно опиняться у ситуації подвійної відповідальності: не лише за прийняті рішення, але й за ті заходи, яких прийнято не було. Саме тоді й з'ясується, чи правильним був обраний курс та чи відповідає наявна ситуація очікуванням громадян.

Література:

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.]. – К : НАДУ, 2011. – Т. 1 : Теорія державного управління / [наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін.]. – 748 с.
2. Layne K. Developing fully functional e-government : A four stage model. / K. Layne, J. Lee // Government Information Quarterly. – № 18. – P. 122–136.
3. Липпман У. Западное сообщество и общий рынок / Уолтер Липпман ; [пер. с англ.]. – М. : Издательство иностранной литературы, 1963. – 29 с.
4. Митко А. М. Інформаційна демократія: реалії та виклики часу : [моногр.] / А. М. Митко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 399 с.
5. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / [за ред. Дж. Арквіллі, Д. Ронфельдта ; пер. з англ. А. Іщенко]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 350 с.
6. Еріксен Т. Г. Тиранія моменту: швидкий і повільний час в інформаційну добу / Томас Гілланд Еріксен ; [пер. з англ. В. Дмитрука]. – Львів : Кальварія, 2004. – 196 с.

7. Сморгунов Л. В. Сравнительный анализ политико-административных реформ: от нового государственного менеджмента к концепции «governance» / Л. В. Сморгунов // Полис. – № 3. – 2003. – С. 50–58.
8. Орлов О. В. Інноваційні процеси в державному управлінні : [моногр.] / О. В. Орлов. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – 246 с.
9. Дрожжинов В. Электронное правительство информационного общества / В. Дрожжинов, А. Штрик // PCWEEK/RE. – 2000. – № 15. – С. 33–39.
10. Сморгунов Л. В. Политические сети, информационные технологии и публичное управление: переход от концепции «e-government» к «e-governance» / Л. В. Сморгунов // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество : VIII Всеросс. объединенная конф., Санкт-Петербург, 8–11 ноября 2005 г. – СПб., 2005. – С. 161.
11. Benchmarking e-government. A Report by the Momentum Research Group of Cunningham Communication Commissioned by NIC [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.egovernmentreport.com.
12. Нагорняк Т. Л. Брендинг території як державна та регіональна політика : [моногр.] / Т. Л. Нагорняк. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2013. – 367 с.
13. Guidebook on promoting good governance in public-private partnerships [Электронный ресурс] // United Nations Economic Commission for Europe. – 2008. – Режим доступа : <http://www.ajpp.hr/media/13717/ppp%20guide%20english%20final%202008.pdf>.
14. Інститути, необхідні для членства в Європейському Союзі / [пер. з англ. В. В. Шульги]. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 44 с.
15. Fountain J. Building the Virtual State: Information Technology and Institutional Change / Jane Fountain. – Washington, D.C : Brookings Institution Press, 2001. – 256 p.
16. Inotai A. The CEECs: From the Association Agreements to Full Membership / A. Inotai. – Redmond : Boulder, 1998. – 159 p. – (The Expanding European Union. Past, Present, Future).
17. Kevin H. The E-government development, IT strategies, and portals of the Hong Kong SAR Government / H. Kevin // International Journal of Cases on Electronic Commerce. – 2007. – № 3. – Р. 71–89.
18. Говлет М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / Міхаель Говлет, Магадеван Рамеш ; [пер. з англ. О. Рябова]. – Львів : Кальварія, 2004. – 264 с.
19. Данилин А. В. Электронные государственные услуги и административные регламенты: от политической задачи к архитектуре «электронного правительства» / А. В. Данилин. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 335 с.
20. Vilpponen A. Electronic word-of-mouth in online environments: exploring referral network structure and adoption behavior / A. Vilpponen, S. Winter, S. Sundqvist. // Journal of Interactive Advertising. – 2006. – № 6. – Р. 71–86.
21. Данилин А. В. Разработка концепции единой архитектуры электронного правительства [Электронный ресурс] / А. В. Данилин, В. З. Зиндер. – Режим доступа : http://www.google.com.ua/url?url=http://www.fostas.ru/seminars/files/Arch_2-3.ppt&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=TVJWVZPGPMmbsAHh94GAAQ&ved=0CBUQFjAA&sig=2=K_TBvT4Y3rvDyLT2U7c5cg&usg=AFQjCNFWYovwb-nNgrpQ_9EzpAqG0oD8KmQ
22. Лисицький В. І. Електронний уряд України: з чого починати? Що таке електронний уряд? [Електронний ресурс] / В. І. Лисицький. – Режим доступа : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=10167501&cat_id=2251617.